

Michael Kocáb
Ministr vlády České republiky pro lidská práva

Tolerance a zejména intolerance je žhavě aktuální téma. Nejen české, nejen evropské, ale celosvětové. Intoleranci si často spojujeme s pojmy jako etnická, náboženská, či kulturní nesnášenlivost. Nemyslím, že je tato analogie přesná. Samozřejmě chápu, že jde o nutnou mediální zkratku, o stručné pojmenování problému, které nám má usnadnit jeho porozumění. Jenže ono pojmenování takto postavený problém zároveň definuje, a to ne zcela šťastně.

Ta definice není šťastná, protože nám podprahově sugeruje, že by nesnášenlivost měla být spojena s pojmy jako je národ, víra, či kultura. Tedy s pojmy jednoznačně pozitivními. Pojmy, které utvářejí naši vlastní identitu, říkají nám, kým vlastně jsme, dávají nám pocit sounáležitosti, jistoty a také hrdosti. Ale navíc jde o pojmy, které jsou, či by měly být zdroji našeho pochopení pro druhé, pro okolní svět, zdroji naší tolerance.

Nechci se tu příliš pouštět do odborné historické debaty, to nechám povolanejším. Považuji však tuto konferenci za dobrou příležitost, jak prostřednictvím historie promluvit k dnešku.

Tato konference se koná u příležitosti tří významných výročí. Letos je tomu 400 let od vydání Rudolfova majestátu. Rovněž uplyne 400 let od úmrtí rabbiho Jehudy Löwa. A konečně na tento rok připadá 500. výročí narození reformátora Jeana Calvina. Symbolicky v jednom roce se tak střetávají významná jubilea spojená s katolickým císařem, židovským učencem a jedním ze zakladatelů protestantismu.

Po celá staletí utvářel tento nábožensko kulturní trojúhelník dějiny Evropy. Dějiny, které se bohužel neobešly bez krvavých konfliktů a těch nejbrutálnějších projevů intolerance. Ale také dějiny rozvoje vědy, umění a humanismu. Oni tři mužové symbolizují tu druhou Evropu. Onu skutečnou Evropu, která vděčí za svůj úspěch, za svou prosperitu a svobodu do velké míry právě aktivnímu a užitečnému prolínání kultur.

Integrovaná Evropa má dnes právem ve svém štítě motto: In varietate concordia, Jednota v různosti. Evropské dějiny jsou živým dokladem toho, že tolerance, respekt k odlišnostem, se všem vyplatí. Samozřejmě za jedné podmínky. Že přes veškerou odlišnost všichni uznávají stejné základní hodnoty, podřizují se jedné vyšší autoritě a jednomu nadosobnímu právu.

Můžeme onomu souboru hodnot říkat desatero, občanské svobody, právní stát... Vždy jde o kodexy, které v podstatě pouze potvrzují, co všichni cítíme stejně, co máme vrozené, o čem nemusíme dlouze diskutovat. Každý člověk umí přece rozlišit dobro a zlo, pozná, kudy vede správná cesta, byť se tím ne vždy řídí. A byť se onou střelkou bohužel ne vždy řídí zejména mocní tohoto světa.

Nicméně nemusíme se tu snad dlouho přesvědčovat, že základem naší tolerance je právě sdílení onoho souboru hodnot, v němž na nejvyšších místech stojí úcta ke svobodě člověka a respekt k vládě zákona. A prostředky, díky nimž jsou lidé vychováváni a utvrzováni v úctě k tomuto souboru hodnot, jsou především pospolitost, víra, kultura. Ty jsou tak zároveň základy naší tolerance.

Sebevědomý Čech, sebevědomý křesťan, či sebevědomý Žid, který si je vědom své kultury a náboženství, chová je v úctě a je si jistý sám sebou, nepotřebuje ostrakizovat druhé, jinak

vypadající, jinak se chovající, v něco jiného věřící. Dějiny intolerance jsou zároveň dějinami pocitů méněcennosti, malosti, strachu a nejistoty.

V historii Evropy zabírají velký prostor náboženské konflikty. Na některých místech zuří dodnes. Ale máme za tyto krvavé střety dávat vinu víře? A máme za rasovou nesnášenlivost dávat vinu českému patriotismu? To sotva. Jde tu vždy o zneužití víry, o zneužití pojmu národ. A to ke zcela nízkým světským, či partikulárním politickým zájmům. Za oněmi náboženskými válkami v Evropě obvykle stál konkrétní mocenský záměr. A když naopak vládci potřebovali, uměli se rychle domluvit i s jinověrci.

Skutečně věřící člověk nepošpiní svou víru intolerancí. Sekyrou nad hlavami upřímně věřících většinou mávali nevěřící, respektive utilitárně věřící. Stejně tak dnes za střetem mezi západním a islámským světem nestojí primárně víra. Ta je pouze nástrojem, jak kanalizovat frustraci a obavy obyvatel, jak vyplnit mocenské choutky jisté části muslimských elit, jak namířit často oprávněnou nespokojenost obyvatel těchto zemí proti vnějšímu nepříteli. A často jde o vůdce, kteří si nevedli právě jako vzorní muslimové, než objevili, jak mocný nástroj jim může poskytnout odvolávání se na korán.

Když se obrátíme od dějin a od náboženských konfliktů k naší aktuální otázce intolerance, jak jsem se o ní zmínil, pak zjistíme, že za ní opět stojí politika. Na jedné straně chronická neschopnost vypořádat se s sociálními problémy. Na druhé akutní touha z těchto problémů vytěžit politický kapitál. Obojímu musíme rázně čelit.

Nemyslím si, že česká společnost je nadprůměrně intolerantní. Předsudky u nás netrpíme více, než jinde v Evropě. Ostatně po staletí jsme se v české kotlině sžívali s různými etniky a různými vírami. Pokud někdy navenek vypadáme jako rasisté, jde spíše o jistý deficit obecné civilizovanosti, o problém komunikační, způsobený čtyřmi desetiletími života pod totalitní pokličkou. Mladí lidé, kteří se narodili po roce 1989 tento problém obvykle nemají. Ne proto, že by byli lepší než my, ale protože měli možnost žít v podmínkách otevřené, svobodné společnosti, mohli více cestovat, naučili se lépe cizím jazykům...

A zde se vracím zpět k době Rudolfa II. K době osvíceného panovníka, který kromě vydání onoho majestátu pokračoval v budování tradice Prahy coby kosmopolitního města otevřeného vědcům a umělcům celé Evropy. Tolerance a touha poznávat a poučit se od druhých jsou spojitě nádoby. Po celá staletí jsme se my, obyvatelé české kotliny, rozhodně nebáli, že se rozpustíme v Evropě jako kostka cukru. Tehdejší Evropa stejně jako dnes měla prostupné hranice, bylo snadné cestovat za poznáním do Itálie, stejně jako přivítat v Praze dánského učenice.

Z této různorodosti a míšení uměli Evropané včetně Čechů těžit. To je vzkaz rudolfínské doby dnešku. Tolerance rovná se otevřenost a otevřenost rovná se prosperita. Intolerance se naopak rovná uzavřenost a uzavřenost rovná se stagnace. Jsem si jist, že mezi těmito dvěma možnostmi není těžký výběr.